

LAÁR TIBOR

A krasznahorkai és csíkszentkirályi Andrassy grófok és a vaskohászat

Az Andrassy család tagjai évszázadokon keresztül katonai vigtézségükkel tűntek ki. Nemességet 1569-ben kaptak, Rudolf császártól 1580-ban bárói rangot kaptak, majd Mária Terézia 1779-ben Andrassy Károly tábornoknak grófi címet adományozott. 1669-ben Andrassy Miklós jogosítványt kapott a krasznahorkai körzetben nemesfém-érc és szén kutatására. Andrassy Lipót 1797-ben a Selmeci Bányagrófi Hivatal tanácsosának nevezték ki. A 19. században Andrassy Károly, Andrassy György és Andrassy Emánuel jeles eredményeket értek el a vasipar fejlesztése terén. Andrassy Károly 1843-ban megépítette a ma műemléknek tekintett Károly-kohót. 1900-ban az Andrassy vasgyárakat a Rimamurány-Salgótarjáni Vas- és Acélgyár Rt vásárolta meg.

Az Andrassy család tagjai évszázadokon keresztül katonai vitézségükkel tűntek ki. Nemességet Csíkszentkirály falunak és környékének adományozásával és csíkszentkirályi előnévvel először 1569-ben kaptak János Zsigmondtól, az Erdélyi Fejedelemség első fejedelmétől. Báthory Istvánnak fejedelemmé választása után a fejedelem ellenfeleiként elhagyták Erdélyt, de a nemesi előnevet megtartották. Rudolf császárnak és királynak adott hűségesküje alapján Andrassy Péter megteremtette a család tekintélyét, 1580-ban bárói rangot kapott. 1779-ben Mária Terézia Andrassy Károly tábornoknak grófi címet adományozott. Utódai, az Andrassy grófok jogosultak voltak mindkét, tehát a krasznahorkai és csíkszentkirályi nemesi előnév használatára.

A család székelyföldi (ma Románia) eredete már a 11-13 században ismert volt. Vitéz katonák sora vált ismertté I. ISTVÁN király idejétől évszázadok alatt.

Az Erdélyi Fejedelemség első fejedelme, JÁNOS ZSIGMOND 1569-ben szolgálataiért ANDRÁSSY MÁRTONNAK Csíkszentkirály falut és környékét, valamint nemességet adományozott, ezzel a család felvette a „csíkszentkirályi” nemesi előnevet. Történelmi háttérként célszerű megjegyezni, hogy 12 évvel korábban, 1556 végén török fennhatóság alatt megalakult az Erdélyi Fejedelemség. SZULEJMÁN szultán utasította az erdélyi rendeket, hogy a Fejedelemség trónjára ültessék I. JÁNOS király fiát, János Zsigmondot. A rendek meghívására IZABELLA királyné, I. János özvegye fiával 1556. október 22-én érkezett Sziléziából Kassára, ahol az erdélyi rendek küldöttsége fogadta, majd kísérte Kolozsvárra. A fejedelem, a hatalmat a rendi országgyűlések által hozott törvényeken keresztül gyakorolta. A Fejedelemség rendi országgyűlése még 1557 július 1-én Tordán kihirdette a világon először a teljes vallásszabadságot, és a katolikus egyházzal egyenjogúnak ismerte el az „ágostai” lutheránus egyházat. Ezzel Erdély két bevett vallás országa lett. Hét évvel később, 1564. június 4-én a rendi országgyűlés „kolosvári reformált eklézsia” néven a református egyházat is egyenjogú egyháznak ismerte el. Ezzel Erdély három bevett vallás országa lett. Négy évvel később, az 1568. január 6-13-án tartott rendi országgyűlés tűzte ismét a vallásügyet napirendre. Ennek során az 1557. 07. 01-én meghozott vallásszabadság törvény védelme alatt, a református egyház különválásának engedélyezéséhez hasonló módon, 15 évvel MIGUEL SERVETO genfi máglyahalála után a világon elsőként engedélyezte a három trinitárius egyház tanításától eltérő hitelvek terjesztését. Az Erdélyi Fejedelemségen kívül nem volt más ország, amelynek uralkodója ezt vallásháború kitörése, vagy hatalmi pozíciója gyengítésének

veszélye nélkül megethette volna. További három év múlva az önálló egyházzá szerveződött új egyházi közösséget, 1571. január 6-án a rendi országgyűlés Székelyvásárhelyen törvényesítette „unitária” néven, mint antitrinitárius (ma unitárius) egyházat. Ezzel az Erdélyi Fejedelemség négy bejegyzett felekezet országa lett.

AZ ANDRÁSSYAK ÉS A VASKOHÁSZAT

A fejedelem halála (1571.03.14.) után az Erdélyi Rende 1571.05.25-én BÁTHORY ISTVÁNT, a későbbi, 1576-ban megkoronázott lengyel királyt választották fejedelemmé. Bár a Porta megadta a hozzájárulását, (athnaméját), az erdélyi nemesek ellenjelöltje felkeléssel megakart akadályozni Báthory fejedelemségét. 1575-ben Báthory győzött, ellenfelei, így az Andrásyok is elmenekültek, hátrahagyva a nemesi birtokot, de a csíkszentkirályi nemesi előnevet megtartották. A császári és királyi hűséget fogadó ANDRÁSSY PÉTER 1577-ben Komárom várkapitánya, majd 1578-ban Krasznahorka várkapitánya lett. Rudolf császár és királytól 1580-ban bárói rangot kapott, majd megkapta Krasznahorka és környéke birtokjogát, később a krasznahorkai nemesi előnevet.

1669-ben ANDRÁSSY MIKLÓS jogosítványt kapott a krasznahorkai körzetben nemesfém-érc és szén kutatására. ANDRÁSSY LIPÓT 1797-ben a Selmeci Bányagrófi Hivatal tanácsosának nevezték ki.

Az Andrásyok jól gazdálkodtak a megkapott birtokkal és a császárnak és királynak fogadott hűséggel, neves katonai vezetőket adtak a császári szolgálatba. Ezek elismeréseként MÁRIA TERÉZIA 1779-ben ANDRÁSSY KÁROLY tábornoknak grófi címet adományozott a krasznahorkai nemesi előnévhez.. Ezt követően a család leszármazottai mindkét nemesi előnevet viselhették. A tábornok unokája, ANDRÁSSY KÁROLY (1. ábra) házassággal megszerezte az Oláhpataki (Vlachovo)(Szapári grófi) birtokot, ott született 1821-ben a későbbi „vasgróf” néven emlegetett Emánuel nevű fia.

1. ábra Andrassy Károly, Emánuel (a „Vasgróf”) és Gyula (az Andrassy út névadója) apja

A krasznahorkai és csíkszentkirályi Andrassy grófok családjából a 19. században ANDRÁSSY KÁROLY, ANDRÁSSY GYÖRGY és ANDRÁSSY EMÁNUEL jeles eredményeket értek el a vasipar fejlesztése terén.

ANDRÁSSY KÁROLY (1792-1845) széleskörű társadalmi szerepet töltött be. Mint birtokos, országgyűlési követ, 1838-tól 1844-ig ellenzéki képviselő volt. A Szabolcs megyei Tiszaszabályozási Társaság elnöke. A bányászat és az ipar fejlesztésének támogatója, az oláhpataki vasgyár fejlesztője. 1843-ban megépítette a ma műemléknek tekintett *Károly-kohót*.

ANDRÁSSY GYÖRGY (1797-1878) kiterjedt társadalmi szerepei: titkos tanácsos, a Tiszai vaspálya Társaság elnöke, a Felső-Magyarországi Bányaművelés Egyesület elnöke. A Magyar Tudományos Akadémia megalapítását 10.500 Ft-tal támogatta, majd annak tagja lett, gr. Széchenyi István barátjaként a reformkori fejlesztések kezdeményezéseinek, így a Lánchíd, mint a Duna egész hosszában első acélszerkezetű híd építésének támogatója. A Széchenyi és Sándor grófokkal együtt tervezték a Duna partján Lábatlannál építendő vasművet, amelyen a

2. ábra A Károly-kohó, épült 1843-ban, ma műemlék

Lánchíd vas-és acél anyagát gyártottak volna. Vasérc hiányában ez nem valósulhatott meg, ezért Andrassy a dernői vasgyárában öntött alkatrészeket gyártott a hídhoz. 1851-ben dernői vasöntvényeit bemutatta a londoni világkiállításon, azokkal díjat nyert.

ANDRÁSSY EMÁNUEL (1821-1891): apjától ő örökölte az oláhpataki vasművet és a Rimai Coalito részvényeit, amelyek birtokában fiatalon vállalkozó lett. Nemsokára megépítette az *Etelka kohót*. Részvényesként támogatta az *Ózdi vasmű* alapítását, fő részvényesként megalapította a *Salgótarjáni Vasfinomító* üzemet, fő részvényesként megalapította Rothschild báróval és a witkowitzi tulajdonos Guttman fivérekkel a *Rudabányai vasbányatársaságot*, támogatta a *Rimamurány-Salgótarjáni Vas-és Acélmű Részvénytársaság* megalakulását. Ő maga még a nagyvállalat megalakulása előtt lemondott a Salgótarjáni Vasgyár Társaság elnökségéről, de mint részvényes a fúziót támogatta. Visszavonult *Betléri kastélyába* (3. ábra)

3. ábra Andrassy kastély Betléren, ma Szlovákia jeles múzeuma

és Rozsnyó város képviselőjeként vett részt a társadalmi életben. Betléri kastélyában látogatta meg JÓKAI MÓR, aki a vállalkozó alakjának mintájához kapott adatokat a *Fekete gyémántok* c. regényéhez, továbbá *A Lőcsei fehér asszony* c. könyvében Andrassy György várkapitány alakjához. Saját nyersvasgyártása a 19.sz. végéig Géza fia vezetése alatt jelentős maradt, 1900-ban az Andrassy vasgyárakat a Rimamurány-Salgótarjáni Vas-és acélgyár Rt vásárolta meg. ANDRÁSSY GÉZA a vállalat igazgatóságának tagja maradt.

Összefoglalva: az Andrassy család a 19.században jelentős szerepet vállalt és kiváló érdemei voltak a Gömör – Rozsnyó vidék bányászatának és vaskohászatának fejlesztésében.

KITEKINTÉS – NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A MEES, azaz a Közép-európai Vaskultúra Egyesület 2011.06.07-09-én tartotta éves közgyűlését Románia Mecenzéfen (Szlovákia), amelynek szakmai programja az Andrassy grófok vaskohászati eredményeit méltatta. A közgyűlésen az elnökség elhatározta, hogy az Andrassy grófok tiszteletére Emléklapot (4. ábra) ad ki, továbbá kiegészítette azzal, hogy az

4. ábra Az Andrassyak tiszteletére kiadott MEES elnökségi emléklapok (német és magyar)

Emléklapok kiadását sorozatban folytatni fogja annak érdekében, hogy a nyolc országos közép-európai térség (5. ábra) közös történelmi múltjának értékeit kölcsönösen megismerjék. (Ezzel a MEES elnöksége felújítja az OMBKE Történelmi Bizottságának kezdeményezését:

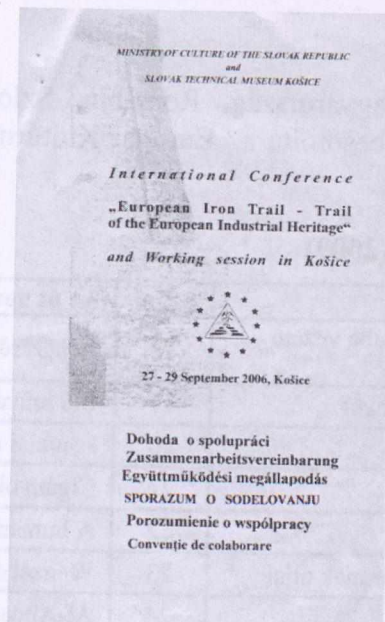

5. ábra A MEES, azaz a Közép-európai Vaskultúra Egyesület nyolc országa

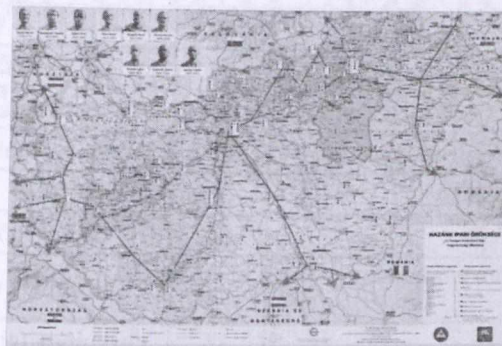
lásd MTESZ honlap TTB Technikatörténet alatt Born Ignác és Kerpely Antal emléklapok.)

A MTESZ TTB még 1997-ben munkatervébe felvette az Európa Tanács által kezdeményezett határokon áthaladó tematikus kultur-útvonalak hálózatához való csatlakozást a Barokk programmal, valamint a "Vaskultúra útja" magyar szakasza kiépítésének elindításával. A Barokk-program konferenciáinak sora 2001-ben eredményesen zárult, a Vaskultúra útjának programja ezt megelőzően 2000.05.18-án tartotta nyitó konferenciáját Miskolcon. A közép-európai együttműködésben a MTESZ TTB-t a szakmailag illetékes OMBKE Történelmi Bizottsága képviselte. Az eredetileg "Vaskultúra" néven indult szervezet az ipari örökség védelmére és ápolására terjesztette ki tevékenységét. A közép-európai térségre kiterjesztett együttműködést a 2006.09.27-29-én Kassán tartott nemzetközi konferencia keretében aláírt együttműködési megállapodás erősítette meg, (6. ábra) Ennek eredményeképpen egy pályázati támogatást felhasználva elkészült a magyarországi ipari örökség áttekintő térképe (7. ábra). A térkép a magyar vaskultúra útvonalához igazodva számításba veszi a MTESZ TTB országos kapcsolati, ill. összekötői hálózatát, továbbá azon nyilakkal jelöli meg a környező országokkal való kapcsolatok kiépítésének lehetőségét.

6. ábra A nyolc-országos együttműködés megállapodása hat nyelven (MTESZ honlap)

7. ábra A magyarországi Vaskultúra kapcsolatainak térképe a Mees közgyűlésenismertette Ausztriában

Végül 2007.október 5-én Luxemburgban az Európai Kultúrutak Intézetében, annak kettős jubileumán (20 éve indította el az Európa Tanács a tematikus kultúrutak mozgalmát és 10 éve alapították meg az utakat felügyelő intézetet Luxemburgban.) ünnepélyes keretek között átadták a” Közép-európai Vaskultúra Útja” működését elismerő oklevelet, amelynek az ausztriai Leoben a szervezési központja.(8. ábra). Ezzel egyben a Közép-európai Vaskultúra együttműködést Leoben központtal a közép-európai régió nyolc országának: Ausztria,

8. ábra A MEES működését elismerő Európa Tanács által kiadott angol-francia oklevél

Bajorország, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia szakmai együttműködését hitelesítette és besorolta az Európai Kultúrutak sorába, amelyek listáján a 30. sorszámot kapta.

Európai kulturális utak listája (2009)

Szám	Az út neve	Szám	Az út neve
1	Santiago de Compostelába vezető zarándokút	18	Népszerű fesztiválok és szokások
2	Via Francigena zarándokút	19	Élő művészet és európai identitás
3	A vidéki élet útjai	20	Föníciai út
4	Selyem és textil utak	21	Cigányok útja
5	Barokk utak	22	A humanizmus útja
6	A szerzetesrendek hatásának útjai	23	Wenzel és Vauban út
7	Kelta utak	24	Al-Andalúz öröksége út
8	Mozart út	25	Az északi fény útja
9	Schickhardt út	26	Az európai felfedezések városának útja
10	Viking utak	27	Via Regia
11	A Hanza városok útja	28	Román művészet európai útja
12	Parkok és kertek útjai	29	Via Carolingia
13	A kasztíliai nyelv terjedésének útja	30	Közép-európai vaskultúra útja
14	Szent Márton útja	31	Don Quixote
15	A zsidó örökség útja	32	Vándorlások örökségének útja
16	A Cluny mozgalom európai helyszínei	33	Szent Mihály útja
17	Olaj-fák útja	34	Vaskultúra útja a Pireneusokban

IRODALOM:

A Közép-európai Vaskultura Egyesület Közgyűlése, Mecenzéf, 2011.június 6-8

BEREND T..IVÁN szerk.: *Az Ózdi Kohászati Üzemek története*. 1980

PETER STEFANCA.: *Bane a Zeleziarne Rodiny Andrassyovcov*. 2009

REMPORT ZOLTÁN: *Magyarország vaskohászata*.1995.

REMPORT ZOLTÁN: *A Kárpát-medence vasgyártása*. 2003.

SZILÁGYI SÁNDOR: *Erdélyország története I-II*. 1866

A szerző elérhetősége:

Laár Tibor

1119 Budapest, Vahot utca 1. 1/4.

Tel.: 205-99-59

e-mail: vaskultura.t-online.hu